

Plíživé rozšiřování trestní represe

Creeping expansion of criminal repression

Zdeněk Koudelka

Předkládaný text se zabývá otázkou míry trestní represe. Především je rozebrána problematika určení výše škody a vliv inflace na ni.

The text deals with the scope of criminal repression. In particular, it is the determination of the amount of damage and the impact of inflation.

Pro hranici trestného činu a přestupku v případě majetkových trestných činů nebo trestných činů, kde je znakem skutkové podstaty způsobení škody nebo neoprávněného prospěchu, je trestním zákonem stanovená finanční částka pro určení trestněprávní relevance této škody či prospěchu.

1. Stanovení hranic škody a prospěchu

Hranice škody pro trestný čin 5 000 Kč, pro škodu nikoliv malou 25 000 Kč, pro větší škodu 50 000 Kč, škodu značnou 500 000 Kč a škodu velkého rozsahu 5 000 000 Kč byla zavedena do trestního zákona novelou § 89 odst. 11 zákonem č. 265/2001 Sb. Trestní zákoník jen tato ustanovení převzal.¹ Zákonodárce v roce 2001 vyjádřil výslovně hranice škody číslem, zatímco dříve byly vázány na minimální mzdu.² Rovněž další hranice škod byly do roku 2001 stanoveny násobky minimální mzdy a po tomto roce absolutním číslem, které vzniklo jako vynásobení tehdy platné minimální mzdy 5 000 Kč a příslušného násobku.

Zákonodárce znemožnil svévolnou praxi vlády, kdy vláda vydávala v 90. letech 20. století odlišná nařízení pro faktickou minimální mzdu a odlišná pro nejmenší měsíční mzdu pro potřeby trestního zákona, která byla nižší a tím docházelo k materiálnímu rozšiřování trestní represe.³ Rozdíl byl i v pojmech, kdy pracovněprávní předpis hovořil o minimální mzdě a trestní předpis o nejmenší měsíční mzdě. Oba pojmy však z hlediska zákona měly vyjadřovat stejnou hodnotu, byť tak nečinily. Důvodová zpráva k zákonu, který stanovil hranici škody přímo číslem v trestním zákoně v roce 2001, uvedla, že vláda nesplnila očekávání, že bude svými nařízeními rychleji reagovat na inflační vývoj.⁴ Je komické, že šlo o vládní návrh zákona. Vláda kritizovala sama sebe a místo, aby situaci vyřešila jednoduše novelou nařízení vlády, navrhla novelu trestního zákona Parlamentu.

¹ § 138 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

² Původně § 89 odst. 14 trestního zákona č. 141/1961 Sb. ve znění zákona č. 175/1990 Sb. vázal trestní odpovědnost na škodu ve výši poloviny nejnížší měsíční mzdy. Později došlo zákonem č. 290/1993 Sb. k zvýšení na celou měsíční minimální mzdu, a ještě později došlo k přesunu této úpravy do odstavce 11 zákonem č. 148/1998 Sb.

³ Srovnej nařízení o minimální mzdě č. 99/1991 Sb. (2 000 Kč), 53/1992 Sb. (2 200 Kč), 303/1995 Sb. (2 500 Kč a postupně zvyšována na 5 000 Kč v roce 2001) ve srovnání s nařízením o stanovení nejnížší měsíční mzdy pro účely trestního zákona č. 258/1990 Sb. (1 600 Kč) a 464/1991 Sb. (2 000 Kč).

⁴ Důvodová zpráva k části druhé (Změna trestního zákona), bod 33. Tisk 785, 3. volební období Poslanecké sněmovny 1998-2002. <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=785&ct1=0>

Hranici škody pro trestný čin stanovil v roce 2001 trestní zákon absolutním číslem 5 000 Kč. Ale nikoliv náhodně, avšak podle tehdy platné minimální měsíční mzdy dle nařízení vlády č. 303/1995 Sb. ve znění nařízení vlády č. 429/2000 Sb. Tedy úmyslem zákonodárce bylo zachovat vazbu na minimální mzdu, byť jinou formou. Od té doby se materiálně ekonomická situace a hodnota peněz změnily, ale nikoli absolutní částky hranice škody v trestním právu hmotném. Je přitom evidentní, že škoda 5 000 Kč, 500 000 Kč nebo 5 000 000 Kč v roce 2001 byla reálně jiná než dnes. Dochází k inflačnímu rozšiřování trestní represe. Do roku 2019 se minimální mzda zvýšila více než 2,5krát na 13 350 Kč dle nařízení vlády č. 567/2006 Sb. ve znění nařízení č. 273/2018 Sb. Na tuto skutečnost již nereagovaly trestněprávní předpisy.

Jde o nečinnost zákonodárce, která může mít neústavní důsledky faktickým rozšiřováním trestní represe. I když je soud vázán zákonem, měl by v otázce trestu přihlídnout k podstatné změně socioekonomických podmínek při zavedení platných hranic škod v roce 2001 ve srovnání s dnešním stavem. Otázkou je, zda taková nečinnost zákonodárce již nemá ústavní důsledky a samotné ustanovení trestního zákoníku, které nereaguje na inflační vývoj pro určení rozsahu trestní represe, není protiústavní. Důsledkem totiž je, že trestní represe se neustále rozšiřuje, aniž by to výslovně schválil zákonodárce formou zákona. Je zřejmé, že hodnota peněz díky inflaci klesá, a tedy jsou dnes trestním právem postihovány skutky, které byly původně jen přestupky. Na jedné straně se slovně trestní zákoník zaštiťuje principem subsidiarity trestní represe a zásadou *ultima ratio*. Na druhé straně se však rozšiřuje okruh trestných činů, které by dříve trestány nebyly či by byly postihovány mírnějšími tresty.

S určitou mírou ironie lze uvést, jak by asi soudci křičeli o protiústavnosti, kdyby jim dnes byly jejich platy vypočítávány z průměrné mzdy v roce 2001. To jim však nikterak nebrání odsuzovat lidi a ukládat jim tresty za použití hranic škod určených v roce 2001 ve zcela jiné ekonomické situaci.

2. Růst příjmů

V roce 2001 byla měsíční minimální mzda 5 000 Kč.⁵ V roce 2018 byla 12 200 Kč a v roce 2019 již 13 350 Kč.⁶ Tedy **nárůst vůči roku 2001 byl v roce 2018 na 244% a v roce 2019 na 267%.** Průměrná měsíční mzda v roce 2001 byla 14 378 Kč a ve 2. čtvrtletí 2018 byla 31 851 Kč. Tedy **nárůst vůči roku 2001 byl na 222 %.**⁷

⁵ Nařízení vlády č. 303/1995 Sb., o minimální mzdě, ve znění nařízení vlády č. 429/2000 Sb.

⁶ Nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění nařízení vlády č. 336 a 337/2016 Sb., č. 286/2017 Sb. a č. 273/2018 Sb.

⁷ Průměrné hrubé měsíční mzdy. Český statistický úřad. https://www.czso.cz/documents/10180/60622076/pmzcr090418_1.xlsx/52cf653d-9e05-4f5d-84d0-4d4391d64eac?version=1.0

Platová základna představitelů státní moci, ze které se koeficientem 2,06⁸ vypočítává plat ministra v roce 2001 byla 33 420 Kč⁹ a v roce 2019 byla 76 245 Kč.¹⁰ **Nárůst platové základny ministra činí ve srovnání s rokem 2001 asi na 228 %.**

Soudce okresního soudu s praxí 9 let měl v roce 2001 měsíční plat 35 100 Kč (koeficient 1,05) a v roce 2019 plat 104 400 Kč (koeficient 1,14 a platová základna pro soudce 91 494 Kč).¹¹ **Plat soudce okresního soudu se k roku 2019 ve srovnání s rokem 2001 zvýšil na 297%. Plat soudce Nejvyššího soudu byl 59 700 Kč v roce 2001 (koeficient 1,7) a v roce 2019 (koeficient 1,84) 168 400 Kč, nárůst na 282 %.**

Ústavní soudce měl v roce 2001 plat 63 500 Kč (koeficient 1,9 z platové základny poslance) a v roce 2019 plat 188 500 Kč (koeficient 2,06 z platové základny soudců). Předseda Ústavního soudu měl v roce 2001 plat 97 000 Kč (koeficient 2,9 z platové základny poslanců) a v roce 2019 plat 265 400 Kč (koeficient 2,9 z platové základny soudců). **Platový nárůst byl u ústavních soudců na 297 % a u předsedy Ústavního soudu na 274 %.**

V případě advokátů byl advokátní tarif z částky 10 000 Kč v roce 2001 ve výši 1 000 Kč + 75 Kč paušálu, v roce 2019 je to 1 500 Kč + 300 Kč paušálu. Včetně paušálu vzrostla tato tarifní sazba mezi roky 2001 a 2019 na 167 %.

Je evidentní notorieta, kterou netřeba dokazovat, že od roku 2001 podstatně vzrostly mzdy. Díky kumulované inflaci vzrostly i ceny zboží a služeb. Hodnota peněz v čase se mění. Jen hranice škody a prospěchu pro účely trestního práva nerostla. Takové jednání se vymyká ekonomickým realitám ve státě a požadavku rozumnosti právní úpravy.

3. Způsob stanovení hranice škody

3.1 Stanovení absolutním číslem v trestním zákoníku

Tento způsob se užívá od roku 2002, kdy se k vyjádření výše škody či neoprávněného prospěchu užívá absolutní číslo v trestním zákoníku. Vyjádření absolutním číslem formálně splňuje princip zákonnosti pro stanovení toho, co je trestným činem. Též je jednodušší aplikace trestního práva, když je tento znak přímo vyjádřen v trestním zákoníku číslem.

⁸ Do roku 2004 byl koeficient 1,9, ale byl poskytován zároveň 13. a 14. plat. § 11 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu. Novela zákonem č. 626/2004 Sb.

⁹ § 3 zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, ve znění do změny zákonem č. 425/2002 Sb. Nařízení vlády č. 253/1992 Sb., o platových poměrech zaměstnanců orgánů státní správy, některých dalších orgánů a obcí, ve znění nařízení vlády č. 454/2000 Sb.

¹⁰ Sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí č. 317/2018 Sb., o vyhlášení výše platové základny pro určení platu a některých náhrad výdajů představitelů podle zákona č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců.

¹¹ § 28 odst. 1 zákona o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců. Sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí č. 319/2018 Sb. V roce 2001 náležel představitelům státu 13. a 14. plat, což bylo zrušeno a zvýšeny koeficienty. Proto jsou je jiný koeficient násobku platové základny k roku 2001 a jiný nyní.

Tento způsob dnes vede k ústavně absurdním důsledkům, že hranice trestní represe je určována Bankovní radou České národní banky. Neboť ona v rámci měnové politiky stanovuje i inflační cíl. Tím fakticky rozšiřuje hranice trestní represe. Věc, jejíž odcizení 1. ledna bylo přestupkem, se díky inflaci cílené centrální bankou zdraží a 31. prosince již jde o trestný čin. Dnešní stav vede k tomu, že ani zákonodárce, ani vláda nařízením, ale orgán, který k tomu není podle ústavy oprávněn, tedy Bankovní rada ČNB, má významný vliv na trestní právo.

3.2 Stanovení obecným pojmem v trestním zákoníku

Zákon může určit znaky skutkové podstaty i druhým způsobem, který byl užíván 1990-2001 tak, že se užije blanketová norma, která odkazuje na jiný právní předpis. Pokud zákonodárce vyjádří znak skutkové podstaty spočívající ve způsobené škodě nebo majetkovém prospěchu tím, že použije pojem minimální mzdy, je zachován ústavní požadavek, že zákon stanoví, co je trestným činem.¹² To, že následně konkrétní výši minimální mzdy stanoví vláda nařízením, není porušením této zásady, jelikož vláda vydává toto nařízení ve speciálním režimu. Zatímco obecně může vláda vydat nařízení k provedení zákona i bez zákonného zmocnění,¹³ nařízení vlády o stanovení minimální mzdy je vydáváno na základě zákonného zmocnění v zákoníku práce. Zákoník práce stanovil minimální mzdu pro počátek své účinnosti k 1. 1. 2007 na 7 955 Kč měsíčně s tím, že vláda minimální mzdu může změnit, ale s přihlédnutím k vývoji mezd a spotřebitelských cen.¹⁴ Vláda je zde limitována zákonodárcem.

Takové určení splňuje požadavek zákonnosti pro stanovení, co je trestným činem. Minimální mzda je trvalou hodnotou, byť se mění její výše. Zákon prostě chce, aby bylo trestné to, když někdo spáchá škodu ve výši měsíčního výdělku nejméně placených lidí. Trestním právem je chráněna hodnota práce vykonávané jeden měsíc nejméně placenými lidmi, přitom hodnota vyjádřená množstvím času v práci se nemění (8 hodin každý pracovní den) bez ohledu na změnu minimální mzdy vyjádřené v penězích.

Má to i svůj filozofický rozměr. Pokud je škoda určena v zákoně číslem, tak se sice číslo nemění, ale mění se neustále a bez rozhodnutí zákonodárce hodnota tohoto čísla vyjádřená množstvím pracovního času v závislosti na změně hodnoty peněz v čase. Pokud má být voleno mezi neměnností čísla a neměnností hodnoty vyjádřené časem (dobou) lidské práce, je správně dát lidské práci přednost před číslem.

Zásadní výhodou takové úpravy je, že dochází k snazší úpravě hranic škody a prospěchu pro účely trestního práva, aniž by byla nutná přímá novela trestního zákoníku. Je možné tyto hranice konstruovat i jinak – například vazbou na třetinu průměrné mzdy, která je vyhlášována na základě údajů statistického úřadu pro účely platové základny představitelů státu, včetně soudců a státních zástupců. Anebo může být užita vazba na životní minimum.

¹² Čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

¹³ Čl. 78 Ústavy Čech, Moravy a Slezska č. 1/1993 Sb.

¹⁴ § 111 odst. 2 zákoníku práce č. 262/2006 Sb.

3.3 Stanovení soudní judikaturou

Do roku 1990 byla kategorie škody a prospěchu naplňována judikatorně, nebyla stanovena právním předpisem. Přičemž pro značnou škodu byla judikáty z přelomu 50. a 60. let 20. století stanovena na 20 000 Kč (cena osobního auta) a škoda velkého rozsahu na 100 000 Kč (cena rodinného domu).¹⁵ Ovšem i tyto judikované hranice škod ustrnuly.

Není správné ponechávat tuto hranici na judikatuře. Nelze zde analogicky odkázat na stanovení trestněprávně relevantního množství návykových látek. Účinky těchto látek a s tím spojeného účinného množství látky jsou stabilní, zatímco hodnota peněz v čase nikoliv. To by vedlo k neustálému a oprávněnému tlaku na změnu judikatury.

Závěr

I když je vyjádření výše škody a neoprávněného prospěchu absolutním číslem v trestním zákoníku pro právní aplikaci jednodušší, praxe ukázala, že Parlament není schopen zajistit průběžnou novelizaci těchto částek v závislosti na změně hodnoty peněz. Proto je z hlediska zabránění neúmyslnému rozšiřování trestní represe způsobené inflací, vhodnější stanovit tyto hranice obecným zákonným vyjádřením, které by bylo určité z pohledu právního řádu jako celku, ale zároveň pohyblivé v závislosti na změně ekonomických podmínek ve státě. Možné je vázání těchto škod na minimální mzdu, ale může být užito i jiného způsobu.

Seznam literatury

- 1) KŘÍSTEK, Lukáš. Škoda v trestním právu a zvyšování cen. *Česká justice*, 19. 9. 2018, Blogy, www.ceska-justice.cz.

---

¹⁵ Rozhodnutí č. 2/1958 a 3/1963 Sbírky rozhodnutí trestních Nejvyššího soudu. KŘÍSTEK, Lukáš. Škoda v trestním právu a zvyšování cen. *Česká justice* 19. 9. 2018, Blogy, www.ceska-justice.cz.